

نقش مطبوعات در تحقق دموکراسی

بهروز شهسواری

تحقق حکومت های مردم سالار در هر کشوری شرایطی دارد که بدون وجود هر کدام از آنها تحقق یک حکومت مردم سالار ادعایی بیش نمی تواند باشد. به عقیده دانشمندان علوم اجتماعی ارکان اصلی وجود دموکراسی در هر کشوری عبارتند از ۱. مشارکت فعال شهروندان در فرآیندهای اجتماعی ۲. شفافیت کنش های حکومت ۳. پاسخگو بودن حاکمیت. دانشمندان پس از بیان این سه رکن بنیادین به رکن چهارم دموکراسی اشاره می کنند که مکمل سه رکن قبلی می باشد. آنها می گویند مطبوعات رکن چهارم دموکراسی به شمار می رود که البته این نوشتار هم سعی دارد به اهمیت رکن چهارم دموکراسی در تحقق یک حکومت مردم سالار بپردازد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

بسیار گفته می شود که دانستن حق مردم است اگر این ادعا درست باشد این امر چگونه ظهور می یابد و به رسمیت شناخته می شود؟ چطور به اجرا در می آید و از آن حمایت می شود؟ تحقق دموکراسی یک موضوع صرفاً سیاسی یا اقتصادی نیست بلکه موضوعی ادراکی ست موضوعی روانشناختی برای تمامی کشورها و تمامی فرهنگ ها. تحقق دموکراسی فرآیندی از درون به برون است. همین حرکت از قطب درون (آگاهی عمومی) به سمت قطب برون (نهاد های دموکراتیک) است که به تغییرات کلی در نهاد ها ی قدرت خواهد انجامید.

دموکراسی قدرت را وسیله ای فرض می کند که از سوی جامعه به شماری از اعضای خود، که با دیگران در برابر قانون برابرند تفویض شده است شاید بهتر باشد در آغاز به بررسی وظایف اصلی مطبوعات در جامعه اشاره ای داشته باشیم تا تاثیر آن را در تحقق یک حکومت مردم سالار بهتر تشریح کنیم. البته دانشمندان مختلف با توجه

بسیار گفته می شود
که دانستن حق مردم
است اگر این ادعا
درست باشد این امر
چگونه ظهور می یابد
و به رسمیت شناخته
می شود؟

به دیدگاه‌های مختلف خود وظایف مختلفی را بیان نموده‌اند که ابتدا آنها را ذکر نموده سپس به مهمترین وظایفی که در راستای اهداف این نوشتار می‌باشد بیشتر پرداخته خواهد شد. ۱. نقش خبری و اطلاع رسانی ۲. آموزش ۳. فرهنگ سازی ۴. آگاه سازی ۵. نقش همگن سازی ۶. حراست از محیط ۷. احساس تعلق اجتماعی ۸. ایجاد همبستگی میان اجزای جامعه ۹. انتقال میراث فرهنگی از نسلی به نسل دیگر ۱۰. عرضه اندیشه‌های نوین ۱۱. تفریحی و سرگرمی.

س. پ اسکات که اولین سردبیر روزنامه گاردین بوده است در بیان نقش مطبوعات می‌گوید مطبوعات به عنوان یکی از وسایل ارتباط جمعی دارای دو نقش مهم است یکی اطلاع رسانی و دیگری نقش بیان عقاید.

۱. نقش خبری و اطلاع رسانی:

همانطور که میدانیم یک حکومت مردم سالار باید دارای افرادی باشد که از امور مربوط به خود اطلاع داشته باشند یکی از وظایف مطبوعات نقش خبری و اطلاع رسانی در مورد امور مهمی است که از درجه اهمیت بالایی نزد مردم برخوردار است. تا مردم اطلاعات به روز و درستی از امور مهم نداشته باشند نمی‌توانند در مورد آنها تصمیم‌گیری کنند. مطبوعات در جوامع دموکراتیک باید این وظیفه خود را بسیار دقیق انجام دهند؛ چون در غیر این صورت مطبوعات می‌توانند مردم را که همیشه تشنه اطلاعات هستند به جای آنکه به سر منزل مقصود برسانند، به ناکجا آباد بفرستند. البته در راه تحقق این وظیفه مطبوعات دو فاکتور مهم وجود دارد که از اهمیت زیادی برخوردار است.

الف: شفافیت در عرصه اطلاع رسانی: از اصول بنیادین یک جامعه مدنی و یک نظام مردم سالار، اصل شفافیت و عینیت امور است آنچه که نقش مطبوعات را در نظام‌های مردم سالار بعنوان رکن چهارم قرار داده است وجود شفافیت در امر اطلاع

رسانی است چون شفافیت کنش‌های حکومتی خود یکی از ارکان نظام‌های دموکراتیک است. از مطبوعات نیز در این عرصه به تبع حکومت باید انتظار انتشار اطلاعات شفاف و به دور از دروغ و سانسور را داشت وجود دروغ در انتشار اخبار و اطلاعات و همچنین سانسور اطلاعات در درجه اول باعث بی اعتبار کردن مطبوعات و در نهایت بی اعتبار کردن حکومتی است که اطلاعات توسط آن به مطبوعات داده می‌شود تا در اختیار مردم قرار گیرد.

ب: جلوگیری از فساد: اطلاع رسانی درست و به دور از سانسور به دلیل شفاف سازی در عرصه‌های مختلف می‌تواند تا حدودی از بروز فساد در سیستم‌های حکومتی و غیر حکومتی جلوگیری نماید. چه بسیار شنیده‌اید که فلان روزنامه در فلان کشور از یک تخلف و کلاهبرداری و یا دزدی در سیستم‌های حکومتی پرده برداشته است و مانع تضييع حقوق مردم شده است مطبوعات با فعالیت در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و از بروز فساد در سیستم‌های مختلف حکومتی و غیر حکومتی جلوگیری می‌کنند حتی اگر با سختی و خطراتی نیز در این راه مواجه شوند. مطبوعات را می‌توان نگهبانان منافع عمومی نامید.

۲. آگاهی دادن:

یک حکومت مردم سالار بدون اطلاعات به روز و وسایل بدست آوردن آن، یک تراژدی و یا یک کمدی بیش نیست مردمی که می‌خواهند بر خود حکومت کنند باید خود را به سلاح آگاهی مجهز کنند فرآیند مردم سالاری با تغییر شکل برونی در نهادهای حاکمیت آغاز نمی‌شود بلکه سرآغاز آن آگاهی درونی فرد از سه مساله است: الف/ درگیر شدن ب/ تاثیر نهادن ج/ مسئولیت پذیرفتن در فرآیندهای اجتماعی. به محض اینکه جامعه این درک را فرا گیرد فرآیند دموکراسی آغاز می‌شود. تا فرد آگاهی درونی در مورد مسایل نداشته باشد نمی‌تواند خود را آنچنان که باید و شاید در مسایل مورد بحث در جامعه درگیر کند و در آن تاثیرگذار باشد و اگر هم تاثیر گذاری وجود داشته باشد آنقدر نخواهد بود که نتیجه مثبتی را در پی داشته باشد و در پی عدم درگیری در مسایل و ناتوانی در تاثیرگذاری مثبت در آنها نمی‌تواند به مسئولیت

اطلاع رسانی درست و به دور از سانسور به دلیل شفاف سازی در عرصه‌های مختلف می‌تواند تا حدودی از بروز فساد در سیستم‌های حکومتی و غیر حکومتی جلوگیری نماید.

نامید.

مطبوعات را می توان نگهبانان منافع عمومی

خود در قبال خود، مردم و حکومت عمل کند. چون در هر حکومت مردم سالار هر فرد قبل از هر چیز در برابر خود مسئول است، سپس، در برابر مردمی که در کنار آنها زندگی می کند و سرنوشت او به سرنوشت آنها گره خورده است و دست آخر او می بایست در برابر حکومت نیز پاسخگو باشد. بنابراین مطبوعات می بایست در جهت ایفای این نقش مهم خود اخبار و اطلاعات مهم در حوزه های مختلف را برای آحاد مردم تحلیل و تشریح نمایند تا مردم نیز با دید کاملا باز به وظایف خود در بطن حکومتی که برای خود مردم است عمل کنند، چرا که آگاهی دادن به مردم با اطلاع رسانی و دادن خبر کاملا تفاوت دارد

۳. آموزش:

امروزه جامعه ای توسعه یافته تلقی می شود که بتواند در کنار بهبود شاخص های اقتصادی مانند درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی و نرخ مرگ و میر بر معیار آموزش و اطلاعات و در حقیقت عنصر دانایی اجتماعی تاکید کند. در چنین جامعه ای مطبوعات با تولید و توزیع مطلوب اطلاعات نقش بسزایی در بالا بردن آگاهی های گوناگون و ضروری مردم به عهده دارند. روزنامه ها سودمند ترین، فراوان ترین و ارزان ترین وسیله برای آموزش آحاد مردم بوسیله بالا بردن سطح آگاهی افراد جامعه و مبارزه با جهل و بی خبری به شمار می آید. واقعیت این است که توسعه اقتصادی و فرهنگی به آموزش و آگاه سازی و آماده کردن افکار عمومی برای بهره برداری از امکانات مادی و معنوی نیاز دارد در این میان نقش مطبوعات به عنوان یکی از پارامترهای مهم توسعه فرهنگی آشکار است مطبوعات به عنوان رکن چهارم دموکراسی در یک جامعه دموکراتیک با کارکرد های خود به توسعه همه جانبه کمک می کند. مطبوعات نقش بسیار مهمی در آموزش اقشار مختلف جامعه داشته و باعث رشد آگاهی مردم در ابعاد مختلف می شود.

دادن به مردم
با اطلاع رسانی
و دادن خبر کاملا
تفاوت دارد

۴. نقش همگن سازی:

یکی از وظایف وسایل ارتباط جمعی و از جمله مطبوعات نزدیک کردن سلايق، خواستها و انتظارات افراد یک جامعه است. مطبوعات اگر در یک جامعه دموکراتیک و به کمک دولت حاکم بتوانند به درستی اطلاع رسانی نموده و با شفافیت و بدور از سانسور مطالب را به اطلاع عموم برسانند و به آگاه سازی مردم همت گمارند، زیرا وقتی تمامی اطلاعات و اخبار منتشره همراه با آگاه سازی درستی صورت گیرد باعث می شود، سلايق، خواست ها و انتظارات مردم در یک راستا قرار گیرد و مطالباتشان از حکومت در یک کانال درست حرکت کند..

۵. عرصه اندیشه های نوین و بیان عقاید:

اگر در یک حکومت دموکراتیک رسانه های جمعی و به خصوص مطبوعات بدرستی به وظایف خود عمل کنند و از طریق اطلاع رسانی و آگاه سازی درست در مورد اخبار منتشره و در نهایت به مدد آموزش درست در راستای اهداف متعالی جامعه می توان سطح آگاهی اقشار مختلف مردم را بالا برد و نوعی بستر سازی مناسب برای ابراز اندیشه ها و عقاید نوین در جامعه بوجود آورد که خود باعث رشد و بالندگی کل جامعه می گردد.

بیان اندیشه ها و عقاید تازه و نوین از طریق مطبوعات خود نوعی تمرین دموکراسی به حساب می آید که البته ممکن است همراه با انتقاداتی نسبت به حکومت باشد. ولی گوش سپردن به همین انتقادات، به دور از جهت گیری های حزبی و جناح های مختلف می تواند در رشد و توسعه کشور اثر گذار باشد آزادی بیان و اندیشه که یکی از مولفه های وجود حکومت دموکراسی در یک کشور است می تواند به یک حکومت هویت لازم را جهت خدمت بهتر به اقشار مختلف جامعه ببخشد.

امروزه جامعه ای
توسعه یافته تلقی می
شود که بتواند در کنار
بهبود شاخص های
اقتصادی مانند درآمد
سرانه، تولید ناخالص
ملی و نرخ مرگ و میر
بر معیار آموزش و
اطلاعات و در حقیقت
عنصر دانایی اجتماعی
تاکید کند.

